

У БОРБАМА ЗА ВЛАСЕНИЦУ, ДРИЊАЧУ И НА МАЈЕВИЦИ

Продором јединица Јужне оперативне групе НОВЈ¹⁴⁷, у другој половини децембра 1944. године у источну Босну, где је успостављена веза са 3. корпусом (босанским) НОВЈ,¹⁴⁸ као и разбијањем четничко-недићевске групације, немачка Група армија »Е«, са седиштем у Сарајеву,¹⁴⁹ била је присиљена да се одрекне ширег простора у средишту источне Босне и да измени правце свог повлачења на север, што ће утицати на одређивање нових задатака дивизијама и Јужне оперативне групе НОВЈ.

¹ ПОНОВО НА ЛЕВОЈ ОБАЛИ ДРИНЕ

Крајем децембра 1944. године 45. дивизија је добила задатак да се помери улево и јужно од просторије на којој се дотада налазила и да се размести на левој обали Дрине, у области Зворника.¹⁵⁰⁾

Штабу 23. бригаде било је наређено да са дотадашње просторије изврши покрет ка Малом Зворнику, да пређе Дрину и да се размести на новој просторији: Осмаци, Цапарде, Глумине, Кусање, са задатком осигурања комуникације Зворник - с. Калесија са обе стране и чишћења и уништавања четничких банди које се тамо буду појављивале.

Пре покрета штаб 23. бригаде упутио је курире у штаб 1. батаљона који се тада налазио у селу Доња Махала, на левој обали Дрине, са наређењем да и он крене у састав бригаде.

¹⁴⁷> Зборник НОР, I, 15, док. 18, 178; АОС, к. 721, ф. 5, док. бр. 4.

¹⁴⁸> Зборник НОР, IY, 32, док. 25.

¹⁴⁹ Команда Групе армија »Е« је ту пристигла (у Сарајево) средином новембра 1944. године, а средином јануара 1945. била је премештена у Нову Градишку.

¹⁵⁰) Зборник НОР, IY, 31, док. 134.

Покрет главнине бригаде започео је у 10 часова 30. децембра са маршевским поретком: 2. батаљон, бригадна противколска чета, затим бригадна интендантура и 4. и 3. батаљон. Штабу 1. батаљона наређено је да се креће правцем преко Козлука, да преноћи у селу Каракају и да затим настави покрет у састав бригаде.

Челним, 2. батаљоном бригада је већ у 20 часова стигла до Малог Зворника и одмах се почело са организацијом прелаза преко Дрине. На десној обали одређен је уређивач укрцавања, а на левој обали уређивач који је имао задатак да настоји да се пребачени делови крећу одмах напред даље са места искрцавања како не би закрчивали пут следећем ешелону.

Пребацивање се одвијало само једном скелом. Време је било хладно, снеговито. Река је била набујала, дубока, носила је ледене санте, па су услови за прелаз били веома тешки. Док се пребацивао 2. батаљон 3. и 4. батаљон били су размештени по околним селима Доњој Борој, Брасини и у Малом Зворнику, очекујући свој ред за прелаз. Штаб бригаде налазио се код скеле у Малом Зворнику, надгледајући укрцавање и искрцавање. Ова велика река прелажена је током целе ноћи 30/31. децембра. Није било дејстава ни савезничке ни противничке авијације. Прелаз је био добро организован. Мало гужве је било са пребацивањем батаљонских комора, које су се делимично пребацивале са својим батаљонима.

Батаљони су већ у зору, у 5 часова, 31. децембра били на левој обали Дрине, а пребацивање бригадних приштапских јединица, бригадне коморе и заосталих делова батаљонских комора завршено је до 22 часа истог дана. Батаљони су били размештени у селима Цапарде, Осмаци, Матковац (Горњи и Доњи), Кусиње, Кулина, Хајвази, а један батаљон, уместо у Глумине, размештен је у селу Мечнер. По доласку на нову просторију, штаб 23. бригаде није успео да одмах успостави телефонску везу са штабом 45. дивизије, како му је било наређено, јер је стара жица била сва искидана, а на 20 километара колико је износило то растојање, у бригади није било толико телефонског кабла. Постојала је и реална опасност да четничке групе са овог терена покидају ту жицу. Међутим, приступило се одмах успостављању те везе. Штаб бригаде налазио се у селу Махала.¹⁵¹ Борци 1. батаљона су у покрету у саставу бригаде заробили шест »зеленокадроваца« и одузели им пушке.

15« АОС, к. 1337, рег. бр. 1-1 и к. 1337, рег. бр. 7-1/4. "

Бригада се и 1. јануара 1945. године налазила распоређена у истим селима. Штаб бригаде је претходног дана заказао збор бригаде у селу Муслиманске Цапарде. Извршен је преглед постројених батаљона, а затим је одржан велики политички збор, на коме је о војно-политичкој ситуацији у свету и у земљи и о задацима српских јединица НОВЈ у источној Босни говорио политички комесар бригаде Трајко Јовановић.

Затим је пред стројем целе бригаде почитана пресуда Војног суда за стрељање четворице дезертера, за које је утврђено да су спроводили саботаже акције у јединицама пре бекства и да су у писмима тражили од својих родитеља да им некако набаве путне објаве из Команде места у Рековцу како би се што безбедније дочепали својих кућа. Један од њих је у писму својим родитељима наређивао: »... никакве реквизиције за војску«, већ »да пребију коцем свакога ко ма шта тражи«. Сва четворица су јавно стрељана пред бригадним стројем. У том периоду учествовали су били случајеви дезертерства из бригаде. Тога дана, пред стројем је стрељан и командир противколске чете 3. батаљона због тога што је у борбама код Ћжица и Јање изазивао панику међу војском, говорећи да су »потпуно опкољени«, да треба да се предају јер »командант батаљона већ преговара са Немцима о предаји батаљона«, затим што је својим бацачима тукао наше положаје и што са својим тешким митраљезима није изашао на положаје по наређењу команданта батаљона, већ се самовласно повукао.¹⁵²⁾

Штаб бригаде налазио се у селу Цапарде. Батаљони су слали јака извиђачка одељења у околину, али није утврђено присуство непријатеља. У околину и на десну обалу Дрине послате су биле патроле ради хватања дезертера, а обавештајни официр бригаде се жалио: »Напомињемо да команда места у Рековцу не предузима ништа против дезертера, већ им изгледа омогућава опстанак. Људи који долазе из тог краја о свему обавештавају борце, те исте чак наговарају на бекство. Треба-ло би забранити сваки приступ цивила,.. «¹⁵³⁾

Овај предах искоришћен је и за потпуну организацију обавештајне службе, за сваки батаљон, па и у болници и интендантури, одређени су обавештајни центри, а новим оданим и храбрим борцима попуњени су извиђачи водова (обавештајне групе) по батаљонима. По пет бораца из сваког батаљона одређено је за војни курс при штабу 45. дивизије.

¹⁵²⁾ АОС, к. 1331, рег. бр. 1-1.
¹⁵³⁾ Исти, као под ¹⁵².

Штабови јединица НОВЈ у источној Босни, крајем децембра 1944. године, вршили су детаљну анализу вођења последњих борбених дејстава против непријатеља и при томе је доказано да надмоћност јединица НОВЈ у оруђима и оружју којима су биле наоружане није остварила истовремено и надмоћност у ватри у појединим фазама борбе која би била довољна да се непријатељ победи или уништи. Било је случајева да су наше јединице, и поред бољег и бројнијег наоружања, са високим борбеним моралом и у бољим ситуацијама у борбама са слабијим и у сваком случају подређеним непријатељем биле приморане да се повуку или да не постигну оне борбене успехе које им је таква надмоћност пружала.

После таквих анализа дошло се до закључка да је потребно што пре у значајној мери повећати ударну снагу наших јединица и омогућити старешинама да у својој руци и на располагању имају више средстава којима би у сваком моменту борбе могли да остваре надмоћнији план ватре. Са тим циљем штаб 14. корпуса је наредбом број 23. од 26. децембра 1944. издао наређење штабовима потчињених јединица да формирају аутоматичарске водове, с тим да се промени формација стрељачких чета, тако да свака чета има два пешадијска и један аутоматичарски вод, са око 30 људи: један водник, један политички делегат, двадесет пет аутоматичара, односно наоружаних стројницама, затим 5 носилаца муниције, три пушкомитраљесца и један војник наоружан снајпером.¹⁵⁴⁾

томатичарски водови по четама и при штабовима батаљона, а нешто касније и аутоматичарска чета при штабу бригаде. У сваком батаљону формирана су тако по четири аутоматичарска вода са укупно око 100 стројница. Штаб 23. дивизије предао је слагалишту 45. дивизије у Ваљеву око 200 снајперских пушака и оне су подељене по бригадама.

За снајперисте су одређивани храбри борци и добре нишанције, са којима је одмах почело извођење стручне обуке са основним циљем да се науче и извежбају у сигурном нишањењу и погађању циљева до 1000 метара. Снајперистима је указивано да њихови циљеви треба да буду непријатељски официри, осматрачи и нишанције лаког и тешког аутоматског оруђа, као и нишанције појединих артиљеријских оруђа, уколико су на одстојању од 1.000 метара.

¹⁵⁴⁾ АОС, к. 1338, пер. бр. 32-2.

¹ в. ,

Овај предах између борби коришћен је у бригади и за формирање јединица за везу, У штабовима батаљона и команда чета формиране су јединице сигнариста и одмах се приступило њиховом оспособљавању за одржавање веза брзом сигнализацијом и коришћењем Морзеове азбуке за време борбених дејстава.

Штаб 20. бригаде, преко штаба 45. дивизије, 2. јануара, обавестио је штаб 23. бригаде о присуству око 1.500 четника, под командом потпуковника Драгутина Кесеровића, у селу Папраће и на комуникацији Шеховићи - Цапарде, 8 км јужно од Матковца, где се налазио 3. батаљон 23. бригаде, с очигледном намером да се из Босне пребаце у Србију. Четнички извиђачки делови долазили су у село Глоди, јужно од Каменице.¹⁵⁵⁾ Штаб 45. дивизије наредио је штабу 23. бригаде да се са свим својим стрељачким деловима одмах оријентише на правац села Каменице и Папраће са циљем разбијања ове четничке групације.

Добивши наређење штаба 45. дивизије, штаб 23. бригаде је 2. јануара 1945. године издао заповест штабовима и команда потчињених јединица у којој је одредио њихове маршевске и борбене задатке, а у заповести је скренута посебна пажња извиђачкој и обавештајној служби у батаљонима и бригади: »Напомињемо вам да обратите највише пажње служби извиђања и обавештења да случајно не би се десило да доживите неко изненађење или пак налетите на непријатеља необавештени. Та група четника налази се у тешкој ситуацији, чим је у овом моменту изабрала правац прелаза преко Дрине, а то је знак да овде не може опстати. Њих треба енергично и брзо напасти, а потом их гонити што даље и не дозволити им да се зауставе и сређују. Заробљенике не смеће убијати већ пошто их разоружате, упутите их Штабу-Д-3 (23. бригаде - п.а)«. ¹⁵⁶⁾

Батаљони су кренули на извршење борбених задатака већ истог дана, 2. јануара 1945. године. Покрет су извршили само са борбеним деловима. Услед рђавих путева нису водили своје бојне и трупне коморе, већ су их оставили у селима из којих су пошли у борбу, са малим обезбеђењима. Са собом су батаљони понели казане и најпотребнији прибор за кување.

Трећи батаљон и бригадна противколска чета који су се налазили на просторији села Матковац кренули су правцем

¹⁵⁵⁾ Исто.

¹⁵⁶⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 2-1/2.

Зидоње до Велике Њиве и ту су се око 17 часова распоредили у нови борбени поредак, којим је започет напад на четнике. Са две стрељачке чете, 3. батаљон је кренуо у обухватни маневар, десним крилом на к. 787 а левим крилом код засеока Данојевићи. Своју бацачку чету и бригадну противколску чету штаб батаљона распоредио је у рејону папраћке цркве и код самог села, одакле су имали најбољи преглед евентуалних ватрених циљева. Остали делови 3. батаљони били су у резерви.

Други батаљон, који се налазио на десном крилу 3. батаљона, упутио је две чете преко с. Подборогова и Мраморка и оне су се поставиле код засеока Видаковића (к. 796), с јужне стране, и са северне стране на к. 739, код заселака Селишта и Корита, све до к. 858. Други и 3. батаљон, тачно у 17. часова, кренули су на очекиваног непријатеља, али се он повукао у току ноћи, па су батаљони до даљег остали на овим положајима.

Први батаљон је са просторије села Цапарде кренуо правцем Мосиковићи - Томићи - Барјамовићи према селу Глоди.

На том правцу није наишао на непријатеља и око 4 часа ушао је у село Глоди. Заробио је седам усташа, који су спроведени у штаб 45. дивизије.

Четврти батаљон кренуо је за село Матковац да смени 3. батаљон. Остале бригадне јединице прикупиле су се на сектору Матковац - Цапарде. На левом крилу бригадног распореда успостављена је веза са деловима 20. бригаде, која се налазила на просторији с. Церка - Гајићи, док на десном крилу није било никакве везе.¹⁵⁷

Обавештен о појави нових немачких снага из правца Сарајева, на сектору Сребрница - Власеница, штаб 14. корпуса издао је 3. јануара 1945. године заповест, пов. бр. 5, штабовима потчињених јединица за распоред и дејства на просторији Власеница - Зворник - Тузла - Грачаница, у којој је штабу 45. дивизије наредио: »Да би се непријатељу онемогућио пробој из Власенице према Бијељини, наредили смо 45. дивизији да са својим снагама организује упорну одбрану јужно од Зворника с тим да ова одбрана буде што више кордонска са више линија по дубини.¹⁵⁸ На десној обали Дрине код Читлука и Цулина наређено је да се поставе два батаљона 24. бригаде, са једном артиљеријском бригадом.¹⁵⁹ Ова дивизија одржава-

157) АОС, к. 1337, рег. бр. 7-1/4,

158) зб. НОР, IY, 32, лок. 33 и 73.

159) зб. НОР, IY, 32, док. 30.

ће тесну везу са XXII дивизијом III корпуса, која је оријентисана према Власеници... «¹⁶⁰⁾

О распореду и задацима јединица 45. дивизије и о разлозима њеног упућивања на нову просторију извештавао је штаб 14. корпуса 3. јануара 1945. године, као и о распореду немачких,¹⁶¹⁾ усташких¹⁶²⁾ и четнички јединица¹⁶³⁾ и о њиховим борбеним задацима, затим је штаб 14. корпуса образлагао ову своју одлуку штабу Јужне оперативне групе дивизија:

»Процењујемо да би појава непријатељских снага из Сарајева за Власеницу и Сребрницу могла бити:

А) Пробијање ових снага правцем Зворник - Бијељина - Брчко,¹⁶⁴⁾ јер је комуникација долином Босне преоптерећена, а осим тога стално рушена.¹⁶⁵⁾

Б) Да појавом ових снага на овом сектору веже наше јединице и тиме их спречи у дејству на комуникацију Бијељина - Брчко и долином реке Спрече према Добоју.

Да би овај непријатељски маневар осујетили, предузели смо следеће мере. Наша 45. дивизија и XXII дивизија III корпуса оријентиране су према овој групи непријатеља са задатком да јој спрече пробијање према северу, с тим да у погодном моменту пређу у напад са циљем уништења ове непријатељске групе... «

>45. дивизији смо наредили да се постави на линију: Калабаче - Каменица - Дрињача са задатком организације положаја у више линија за упорну одбрану са припремањем противнапада у повољном моменту у садејству са XXII дивизијом... «¹⁶⁶⁾

Задатак јединица 45. дивизије био је и стварање времена за пребацивање других јединица НОВЈ на сектор Власенице и Зворника, на ком ће простору приступити или уништавању или одбацивању непријатеља на југ ка Сарајеву. С обзиром на нејасно изражену намеру непријатеља да се и даље пробија комуникацијом Власеница - Нова Касаба - Дрињача - Звор-

¹⁶⁰⁾ 36. НОР, IY, 31, док. 16.

¹⁶¹⁾ р е ч Ј е о 963 тврђавској пешадијској бригади (Видети и 36. НОР, IY, 32, док. 25, објашњење број 10).

¹⁶²⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 15, објашњење бр. 13.

¹⁶³⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 20. - Ове су се четничке снаге убрзо повукле са овог терена, али само привремено.

¹⁶⁴⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 25 и 203.

¹⁶⁵⁾ на тој комуникацији тада су дејствовале јединице 5. корпуса НОВЈ.

¹⁶⁶⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 15.

ник - Јања - Бијељина - Брчко,¹⁶⁷⁾ штаб 45. дивизије је издао наређење штабу 23. бригаде да 3. јануара са почетком у 10 часова изврши покрет ка новој просторији око Власенице.¹⁶⁸⁾

НА СЕКТОРУ ВЛАСЕНИЦЕ

По добијању заповести од штаба 45. дивизије, штаб 23. бригаде, 3. јануара, у 8 часова, издао је заповест 0. бр. 9. штабовима потчињених јединица којом је наређено да сви батаљони и приштапске јединице изврше покрет већ истог дана, са почетком у 10 часова ка новој просторији. Штабови 1. до 4. батаљона били су посебно упозорени да своје одбрамбене положаје прегледају у детаљима и да изврше потпуну организацију одбрана својих положаја, што је значило да одреде место свакој чети, воду, пушкомитраљесцу и сваком борцу појединачно. Положаје је требало добро утврдити. Сваки десетар имао је да води своје борце и да их постави на унапред одређена места.¹⁶⁹⁾

Штаб бригаде изразио је тежњу да се исхрана организује из месних средстава са терена, али је опет упозорио штабове батаљона, а посебно интенданте да строго воде рачуна о правилном поступку са народом. Тамо где су постојали органи народне власти снабдевање батаљона морало се вршити само преко њихове организације. Бригадној интендантури наређено је да настоји да набави што више хлеба и намирница, било преко дивизијске интендантуре, или реквизицијом, и да их одмах расподељује батаљонима.

На новој просторији бригада није наишла на непријатеља. Мање групе углавном месних четника су се сакриле по околним шумама. Бригада је 3. јануара увече била размештена на просторији: 1. батаљон у селима Клацаца и Поповић, 4. батаљон у засеоку Маскалић села Глоди, 2. батаљон био је у бригадној тактичкој резерви у селу Кам^ница, засеоци Машићи и Бајордимовић, и 3. батаљон био је у засеоку Читлук села Каменица, а једна његова чета била је у заштити бригадне коморе и болнице у селу Цапарди.

Санитетска служба била је тако организована да су рањеници слати у бригадну болницу у селу Цапарди, где је одлучивано о даљем слању тешких рањеника у Лозницу.

¹⁶⁷⁾ АОС, к. 2, ф. 1, рег. бр. 12; 36. НОР, IV, 31, док. 147.

¹⁶⁸⁾ АОС, к. 1338, рег. бр. 14-1/1, *Заповест штаба 45. дивизије*, О. бр. 1, од 2. јануара 1945. године.

¹⁶⁹⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 4—1/2, *Заповест штаба 23. бригаде*, О. бр. 9, од 3. јануара 1945. године.

На дан 4. јануара штаб 45. дивизије издао је заповест штабовима потчињених бригада, па је штабу 23. бригаде наређено да са три батаљона одмах изврши покрет и да избије на терен села Неђелиште - Муслимански Џемат са циљем вршења што јачег притиска на комуникацију Власеница - Милићи - Дрињача - Зворник, где се очекивао пробој непријатеља из Власенице.

По заповести штаба 23. бригаде,¹⁷⁰⁾ 4. јануара, у 10 часова, све јединице започеле су покрет ка новој просторији. Време се нагло погоршало, снег је почео поново да пада, тако да је покрет јединица био знатно отежан, а и снабдевање, нарочито муницијом. Борцима је дељена само сува храна. Поједини несвесни борци почели су да гунђају. Због тога су, према ранијем наређењу штаба 14. корпуса,¹⁷¹⁾ »батаљонске коморе тада заменила колска превозна средства товарним коњима, а ускоро су уведене и саонице, нарочито у бригадној интендантури. Тада је из бригадне интендантуре батаљонским коморама дотурена већа количина интендантске и друге опреме ради њиховог оспособљавања за дужа самостална дејства«.

Први батаљон кретао се правцем: југоисточно од Калабаце, прешао је реку Дрињачу, а затим преко села Корита, Пецовине и Рајевине избио на просторију села Муслимански Џемат. Други батаљон кретао се истим правцем као и 1. батаљон, а од Рајевине преко Виса избио у село Пијукe. Четврти батаљон успоставио је најпре везу са штабом 23. бригаде и јединицама 20. бригаде и заузео нове положаје.

Сви батаљони и бригадна противколска чета, која се кретала истим правцем као и 2. батаљон, стигли су на нову просторију око 22 часа истога дана, иако је наређење штаба дивизије било да ту стигну већ око 11 часова. Штаб дивизије је ово закашњење правдао тиме што су села на овој просторији била попаљена, није било могућности за смештај, па је бригада касније и започела покрет.¹⁷²⁾

По доласку на нову просторију распоред јединица 23. бригаде био је следећи: 1. батаљон у селу Муслимански Џемат, са јачим обезбеђењима јужно од засеока Малешевина, к. 650, даље на исток к. 438 и к. 407, затварајући на тај начин

¹⁷⁰⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 5-1/2, *Заповест штаба 23. бригаде*, бр. 14, од 4. јануара 1945. године.

¹⁷¹⁾ *Зборник НОР*, IV, 31, док. 126. - У наређењу штаба 14. корпуса од 29. децембра 1944. године штабовима дивизија о томе је, поред осталог, написано: »Интендантуре и коморе батаљона имају бити искључиво на товарној стоци...«.

¹⁷²⁾ АОС, к. 1230, рег. бр. 40-1.

правце од Власенице; 2. батаљон био је размештен у селу Пијукe, у засеоку Тикварица, са избаченим обезбеђењима јужно од села, почев од Селарског потока, на положајима северно од обале Ријеке до у близину села Залуковић. Лево је успостављена веза са 1. а десно са 4. батаљоном у селу Неђилиште; 4. батаљон избацио се на положаје Брда Села (брдо Самар) на јужној обали реке Дубница и на тај је начин затваран правац од комуникације Власеница - Милићи, преко Ракића мајдана до Самар брда. Противколска чета бригаде била је смештена у селу Брановићи, где је команда чете очекивала даља наређења; 3. батаљон са свим својим деловима прикупио је све батаљонске бојне и трупне коморе и био је размештен у селу Цапарди. Штаб бригаде смештен је у селу Неђелишту.

По доласку на ову нову просторију, бригада се почела утврђивати на новим положајима. Тешко је било изводити фортификацијске радове, а и алата је било мало. Прикупљани су обавештајни подаци о непријатељу, извиђан је терен дубоко према непријатељским положајима и заробљаване мање групе месних четника, разоружаване, а онда пуштане кућама.

Настављено је са фортификацијским уређењем положаја, који су били јако испресецани и на земљишту већим делом пошумљеним. Као полазни положаји за напад били су врло добри и нудили су широке могућности прикривеног прилажења непријатељским положајима, који су иначе били доминирајући и јако утврђени на спољним ивицама и у самој Власеници. Непријатељ је располагао и са нешто моторизације, чиме је у односу на бригаду био у мало повољнијем положају и у извесној предности, јер је могао лакше да пребацује мање јединице са сектора на сектор и при извођењу противнапада. Високи снег ометао је тајност покрета јединица 23. бригаде, а још више недостатак белих маскирних мантила, којима су се Немци обилато користили. Положаји бригаде били су под отвореним небом јер су скоро сва села око Власенице раније попалили непријатељи свих боја и врста.

БОРБЕ ЗА ВЛАСЕНИЦУ

"

Штаб 2. армије издао је 5. јануара 1945. године заповест штабовима потчињених јединица да спречавају продор непријатеља од Власенице ка Бијељини и Тузли и да затварају све правце са севера и запада ка Тузли, па је у том смислу одре-

ћен и нови борбени задатак 45. дивизије.^{173>} У 8.30 часова 5. јануара штаб 23. бригаде је примио наређење штаба 45. дивизије Оп. бр. 6 о новом борбеном задатку 23. бригаде. Штаб бригаде одмах је издао борбену заповест у којој је истакао: »... Наш основни задатак је исти - одбрана слободне територије, а најбоља одбрана јесте непрекидни напад... «^{174>} Интересантно је истаћи да штаб бригаде, у заповести посредно признаје слабу обавештајну службу у бригади, јер пише: »... Података о непријатељским снагама немамо. Према подацима са којима располажемо у Власеници су њихове снаге слабије (што је нетачно - била је цела 963. тврђавска пешадијска бригада - п.а), а од моторизације имају 3 тенка и нешто камиона.

У Сребреници непријатељских снага нема сем нешто усташких банди и у околним селима који с времена на време долазе у Сребреницу... «

Штаб бригаде је наредио штабовима батаљона да настоје да исхрана буде што боља и уреднија, а нарочито економско особље мора се заложити да борци на положају добију храну. Ми ћемо упутити наређење нашој интендантури и дати јој правац где треба да дотера храну и хлеб.

Штаб 23. бригаде наредио је потчињеним јединицама да садејствују 20. бригади у њеном нападу на немачки гарнизон у Власеници, па је у том смислу наређено штабу 1. батаљона да одмах са јединицом изврши покрет и дође на нову просторију ради напада на Власеницу. Наредан је одлучан напад свих јединица за ликвидацију овог јаког непријатељског упоришта, с тим што је бацачким четама наређено да својом ватром туку одређене циљеве на немачким положајима.

Покрет јединица 23. бригаде према полазним положајима за напад на непријатеља у Власеници започео је 5. јануара у 12 часова. Била је страховита зима, преко 25 испод нуле. Снег је био дубок, морало се ићи испресецањем тереном, са много јаруга и вододерина, па је покрет био напоран и захтевао је од бораца и старешина изванредна физичка и психичка напрезања. Командири и политички руководиоци чета и водова су у тишини пожуривали своје борце, који су посртали крчећи себи пут кроз дубоки снег, али су издржали и изморени изашли на положаје. Показали су самопрегор и високи борбени морал. Пред Власеницу јединице су стигле тек у 16 часова, а 1. батаљон, који је заповешћу био одређен за напад на немачко упориште у Власеници, тек око 22 часа истога дана.

^{173>} 36. НОР, IV, 32, док. 25.

^{174>} АОС, к. 1337, рег. бр. 6-1/2.

Жестоке борбе са Немцима 20. бригада је започела 5. јануара, у 13 часова, а јединице 23. бригаде нешто касније, тек око 16 часова. Ради организације напада, бригадни делови приближавали су се Власеници, тј. на просторију Муслимански Џемат - Шахмановићи - Незировићи, очекујући 1. батаљон, који је добио задатак напада на Власеницу са северне стране. Како 1. батаљон није дошао на време на одређену му просторију, то је наређено 2. батаљону да учествује у нападу, правцем: Муслимански Џемат - Јаровље - Незировићи - Друм-кула, који је почео напад у 16 часова, заједно са деловима 20. бригаде. Напад није успео због недовољног борбеног морала и залагања штаба батаљона и команди чета, а непријатељ је из бункера и са својих јако утврђених положаја давао јак отпор.

Шестог јануара, у 4 часа, батаљон је обновио напад већом жестином и успео је да непријатеља истера из првих ровова, наневши му осетне губитке, а мањи бригадни делови јачине до једног вода упали су и у саму Власеницу. Батаљон је остао у заузетим рововима до 10 часова, када је непријатељ са јаким снагама извршио жестоки противнапад, подржан јаком бацачком ватром, и успео да потисне батаљон из ових ровова. После краће борбе, батаљон се повукао у село Неђелиште. За време непријатељског противнапада борци су приметили немачке офицере и подофицере како иду из сваког стрељачког строја и из пиштоља пуцају на немачке војнике који нису хтели да иду напред, што је говорило о слабљењу борбеног морала ових Немаца, међу којима је било и доста криминалаца, који су носили ознаку 999 на капама, без немачке војничке ознаке.¹⁷⁵⁾

Наположају између заселака Дураковићи и Друма, код коте 657, батаљон је оставио једну стрељачку чету са задатком спречавања евентуалног надирања непријатеља са правца Муслимански Џемат. Током ове акције, 2. батаљон је имао 17 рањених и тројицу погинулих, а непријатељ преко 20 погинулих и око 40 рањених. Са 1. батаљоном ухваћена је веза тек 6. јануара у 3 часа. Два члана штаба бригаде налазила су се на положају у селу Неђелиште, а остали у Шехића Гају.

падао је на непријатељско упориште у Власеници, са главним ударом североисточно од ове варошице, правцем северозападно од Друма (к. 544), а са другим деловима са северне стране,

175) АОС, кГТ37, пер. бр. 2-1/4 и к. 1331, пер. бр. 41-1. , •• r

кота 657, ка варошици. Непријатељ је давао жестоки отпор на прилазима варошици. Јаком бацачком ватром тукао је прилазе ка својим положајима, али то није успорило силовити напад батаљона, који је постигао прве борбене успехе. Чете на левом крилу протерале су непријатеља до самих предграђа Власенице а делови на десном крилу ушли су и у саму варошицу.

Упркос жестоким неколико пута поновљеним противнападима, непријатељ није успео да освоји изгубљене положаје. Борба на рејону 1. батаљона трајала је од 6 до 8 часова, када се батаљон, по наређењу штаба 23. бригаде повукао у реду правцем Незировићи - Пијука и Шехића Гај. Цела 1. чета 1. батаљона остала је на положајима Незировићи и Пустоше, према Власеници, са задатком да прати рад непријатеља, која је у току дана ухватила везу са 20. бригадом 45. дивизије и деловима 27. дивизије (два батаљона у селу Потцрквина, заселак Лукићи) и на левом крилу код с. Дураковићи са деловима 4. батаљона своје бригаде. У току дана делови 23. бригаде ухватили су везу и са Бирчанским НОП одредом, који се налазио на северној страни комуникације од Шеховића, и који је донео податке да су неки делови 27. дивизије кренули ка Власеници.¹⁷⁶⁾

Услед слабе организације напада и одуговлачења нападне акције, почетни велики борбени успех 1. батаљона није био довољно експлоатисан, па се све завршило на уредном повлачењу 1. батаљона на полазне положаје за напад. Непријатељ је у овим борбама имао 60 погинулих и 90 до 100 рањених, међу којима су били један капетан и два поручника, а батаљон је имао такође осетне губитке: 15 погинулих и 55 рањених, међу којима и помоћник комесара батаљона и помоћник комесара чете.¹⁷⁷⁾ Међу погинулима била су и два пушкомитраљесца, који су у току борбе истрчали испред борбеног строја у жељи да убију што више непријатеља, али су били посечени непријатељским рафалима. Остали су на положају а са њима и њихови пушкомитраљежи. У току ових борби штаб бригаде се до 12 часова 6. јануара налазио на положају код села Дураковићи, а затим се вратио у село Неђелиште.¹⁷⁸⁾

¹⁷⁶⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 3-1/4.

¹⁷⁷⁾ Бригада је у борбама 5. и 6. јануара 1945. године код Власенице имала 18 погинулих и 67 рањених бораца и старешина.

¹⁷⁸⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 7-1/4,

издао је заповест О. бр. 9, којом је 45. дивизији наредио да за време напада јединица 25. дивизије на Власеницу задржи своју главнину на линији: Вуковићи - Врточе - Подгора - Супач - Доње Врсиње (20. бригада), једну бригаду на линији Калабаче - Каменица - Дрињача (23. бригада) и тако да затвори правац од Власенице према Зворнику и у времену напада 25. дивизије да садејствује с њеним јединицама, нападајући Власеницу са источне стране,¹⁷⁹⁾ а једну бригаду (24. бригада) да задржи и даље на старим положајима, с тим да у току ноћи пређе на леву обалу Дрине.¹⁸⁰⁾

Поподне 6. јануара непријатељ је стално покушавао да дубоким извиђањима према селима Муслимански Џемат (данас Џемат) и Пијукe узнемирава снаге НОВЈ, а вршио је извиђања јачим патролама и ка комуникацији према Шеховићима, користећи за ту сврху извиђачка одељења у јачини од 40 до 50 војника, који су сваки пут, уз осетне људске губитке, били одбијени од делова 20. и 23. бригаде. Немци су се у току ових извиђања распитивали код сељака за правац Власеница - Шеховићи - Цапарде, што је говорило о њиховим намерама за пробијање ка северу и евентуално овлађивање Тузлом и главним комуникацијама између река Босне, Спрече, Дрине и Саве.¹⁸¹⁾

Шестог јануара око 15 часова командант 23. бригаде, мајор Божидар Борђевић, који се тога дана кретао са начелником штаба 45. дивизије, потпуковником Миланом Аврамовићем, ка положајима, примио је наређење штаба 45. дивизије, писано 5. јануара у 12 часова, да се два батаљона 23. бригаде пребаце на северозападну страну Власенице и да се поставе на комуникацију Власеница - Шеховићи. Решено је истовремено да се 4. батаљон остави на просторију села Неђељиште и Брдо са циљем одржавања везе и спречавања непријатељског продора ка Зворнику, и да се повеже са штабом 20. бригаде, од кога ће добијати потребна наређења и са којим треба да одржава чврсту везу.¹⁸²⁾

вест којом је батаљонима наређен покрет ка новој просторији: »Према извесним подацима непријатељ је покушавао да крене

36. НОР, IY, 32, док. 33.

180) 36. НОР, IY, 32, док. 33.

181) 36. НОР, IY, 32, док. 12, 15, 20, 21, 25, 35 и 155

182) АОС, к. 1337, рег. бр. 2-1/4.

из Власенице, комуникацијом Шеховићи - Цапарде. Пошто је овај правац за нас од огромног значаја и свако одсецање нас од мостобрана, тј. прекидања на овоме сектору са Србијом, поред његовог војничког успеха, што би добио комуникацију за саобраћај, то би нама онемогућио снабдевање јединица, које углавном снабдевамо из Србије... Ноћас, 6. 1. 1945. године делови Д-2 (20. бригада - п.а) нападају град Власеницу, а од нас су тражили садејство. Ми смо издали наређење чети 4. батаљона и чети 1. батаљона, које се налазе на положају код Власенице да садејствују у нападу на варошицу Власеницу... «¹⁸³⁾

Штаб 23. бригаде је и у овој заповести упозоравао штабове батаљона да посебну пажњу обратe редовној и сигурној обавештајној служби, која у бригади још увек није била добро организована: »Обавештајну службу извиђања и обезбеђења развити до максимума. Унутрашњем обезбеђењу поклонити више пажње, а патроле и курире упућивати најмање у четворкама и увек им наговештавати о војничком кретању. Уколико се деси да нека од патрола буде нападнута од стране груписа банди, а да јој штабови и команде чета не скрену пажњу лично ће одговорати и сносити одговорност«.

У »Дневнику мајора Бема«, командант батаљона за везу 21. армијског брдског корпуса, пише да су 5, 6. и 7. јануара 1945. године јединице ЈА са истока и севера нападале на положаје 963. тврђавске пешадијске бригаде код Власенице, да су се тих дана водиле огорчене борбе, да је непријатељ одбачен, да је његова бригада имала 10 мртвих и 25 рањених, међу којима и два официра. Један од њих био је капетан фон Шулц (von Schultz), командант ХХН/999. батаљона.¹⁸⁴⁾ Поред тога у

¹⁸³⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 7-1/2, *Заповест штаба 23. бригаде*, О. бр. 15 од 6. јануара 1945. године, Положај, у 19 часова.

¹⁸⁴⁾ Order of Battle, 627 of the German Army (*Организација и формација немачке копнене војске*), стр. 85, 347; 36. НОР, IV, 32, док. 108, објашњење број 3. - »Немачку 999. дивизију, како је то писано у многим документима и извештајима, а то се реално и оправдано и претпостављало, сачињавали су немачки војници, који су због разних грешака и криминалних деликата, као и ради испољавања политичких убеђења супротних немачкој нацистичкој идеологији, били осуђени на казне затвора преко шест месеци. Међу њима било је и немачких комуниста и политичких криваца, који су извучени из немачких концентрационих логора, али је највише било правих криминалаца. На капама нису носили војну ознаку, већ број 999. Немачки официри имали су (незаконито) право да убијају ове војнике без пресуде суда, али су зато војници ове дивизије још чешће убијали своје офицере и подофицере. Дивизија је наводно била расформирана 1943. године, али се на основу многих докумената оправдано може претпоставити да је број 999 и даље задржан као ознака за немачке војно-кажњеничке јединице«.

»Дневнику« пише да је марш јединица немачке 181. пешадијске дивизије био веома отежан услед поледице.

Увече, 6. јануара 1945. године, у 21.39 часова, добијено је дивизијско наређење за нови покрет са свим јединицама, са којим се започело већ у току ноћи. Други батаљон стигао је на положаје с. Незировићи - с. Берош и поставио се са обе стране комуникације Власеница - Шеховићи. Први батаљон није стигао на време на одређену му просторију, јер је касно примио бригадну заповест, па је по доласку посгављен на просторију на западној страни комуникације, од Пустоша до Рудине, са задатком затварања овог правца од Власенице и рушења комуникације. Овде је успостављена веза са деловима 20. бригаде 27. дивизије НОВЈ, која се налазила на просторији села Потцрквине и с. Цикоте и на тој висини заузимала је положаје на комуникацији.

Четврти батаљон 23. бригаде налазио се са једном четом у селу Дураковићи а са једном у селу Пијукe и успоставио је везу са деловима 20. бригаде 45. дивизије.¹⁸⁵⁾ Трећи батаљон се од 4. до 9. јануара налазио у селу Цапарде са задатком обезбеђења бригадне и батаљонске коморе.

Док су батаљони били на новим положајима и у селима, долазило је до краћих борби са групама месних четника. Овај терен нудио је добре услове за скривање четничких група, а у селима су живели њихови родитељи и рођаци и били им јатаци.

Седмог јануара 1945. године бригада се налазила размештена на положајима по селима: Шабићи, Неђелиште, Тикварићи, Пијукe, Муслимански Џемат. Овога дана у штабу бригаде одржан је састанак са штабовима батаљона и командама бригадних приштапских јединица, на коме је извршена детаљна анализа протеклих маршева и борбених дејстава за ликвидацију немачког упоришта у Власеници, па је углавном закључено да су се том приликом испојиле крупне слабости војне и политичке природе, а и у раду позадинских служби, које су имале негативни утицај на борбени морал целе бригаде.

За непуна три дана борби, које су иначе биле веома жестоке, у нападу се далеко више гинуло него у одбрани. Погинуло је 19 бораца и старешина а 72 рањена. За транспорт рањеника упућен је велики број бораца, јер је терен за пролаз био незгодан и несигуран због присуства и напада месних гру-

185) АОС, к. 1337, рег. бр. 4¹/4, *Извештај штаба 23. бригаде*, О. бр. сл., од 7. јануара 1945. године, штабу 45. дивизије.

пица четника, усташа и »зеленокадроваца«. Закључено је такође да је оволики број погинулих и рањених био превелики, што се приписује неумешности у руковођењу, посебно код 1. батаљона, с обзиром на то да је посреди био само напад. О повлачењу је речено све најбоље, јер је оно извршено без икакве гужве, а рањеници су изнети на време и безбедно, с тим што је замерено да су се чете повлачиле без утицаја штаба батаљона, свака за себе.

Том приликом у штабу 23. бригаде дата је и прилично сурова оцена о руководећем кадру: »Наши војни руководиоци, нарочито у штабу 1. и 2. батаљона уопште не одговарају и не могу никако водити оволики број људи. Уколико остану и даље на дужностима то се на њих за извршење задатака не може рачунати да се задатак изврши у потпуности. Оваквим радом оно ће само натерати да сво људство изгине без икаквих успеха. Молимо Штаб Д-1 (Штаб 45. дивизије - п.а) да по овом питању потражи решење... «¹⁸⁶⁾

Смештајне прилике биле су више него лоше. За све време од 3. до 7. јануара борци су пребивали напољу, у снегу, није било кућа, јер је непријатељ далеко раније попалио ова села. Људство је било слабо обучено и без обуће, па су само на маршу из Цапарде до Власенице десеторици бораца промрзле ноге, а 20 их је добило запаљење плућа и имало високе температуре.

Штаб 45. дивизије и штабови бригада били су тачно обавештени о војној ситуацији на овом терену. Било је потврђено да су јединице у Власеници у ствари претходница непријатељске Групе армија »Е«, која је успела да се, уз велике људске губитке, пробије из обруча у Црној Гори и Санцаку, и сада је имала задатак повезивање са снагама у области Бијељине и Брчког са циљем даљег извлачења. У том времену јединице 45. дивизије водиле су офанзивна дејства на сектору Власенице са задатком одбацивања непријатеља на југ и спречавања даљег непријатељског надирања према Зворнику и Шеховићима. У току ових операција јединице 45. дивизије постигле су добре резултате и успеле да задрже непријатеља у његовом даљем надирању, наневши му осетне губитке у људству и материјалу. Седмог јануара 1945. године непријатељ је постигао значајни војни успех, овладавши поново котом Градина, па се већ у току сутрашњег дана (8. јануара) могло очекивати да ће озбиљно покушати надирање комуникацијом Власеница - Дрињача - Зворник.

186) j|cxo; као под 185.

Седмог јануара 1945. године, у 20 часова, штаб 45. дивизије издао је заповест, О. бр. 21, у вези са новонасталом ситуацијом. Штабу 23. бригаде наређено је: »Одмах по пријему ове заповести прикупиће своја три батаљона на просторији с. Пијукe - Неђелиште и кренути правцем Неђелиште - Церска - Лијешањ - Бевање, где ће се сместити на просторији села Бевање и Православна Каменица и у први мах послужити као резерва за благовремену интервенцију за случај јаког непријатељског надирања према Зворнику и за одржавање везе десно са јединицама П.1. (25. дивизија - п.а). Штаб бригаде у току кретања обратиће нарочиту пажњу на одржавање везе са јединицама Д-2 и за време кретања до Церске остављати јака заштитна одељења. Батаљон Д 3/103 (3. батаљон 23. бригаде - п.а) до даљег наређења ставља се под команду Д-4. (24. бригада - п.а)«. ^(ш)

Војна ситуација на овом рејону и 8. јануара карактерисала се упорним и енергичним настојањима непријатеља и његовим јасно испоњеним намерама (Немаца из Власенице као и оних који су пристизали из рејона Сарајева) да се пробијају правцем Власеница - Нова Касаба - Дрињача - Зворник - Бијелина. Ради обезбеђења тог извлачења, немачка команда из Власенице избацила је веома јака обезбеђења на линију: Зворник - Орловача - Градина (к. 604) - Муслимански Цемат. Из правца Хан-Пијеска наилазила је такође једна јача немачка колоне.

Осмог јануара непријатељска артиљерија из рејона Власенице тукла је учесталом ватром по бригадним положајима, али није нанела никакве губитке нашим јединицама. Одржавана је редовна веза са деловима 27. дивизије НОВЈ: 19. бирчанска бригада налазила се на сектору с. Грабовица, а 20. бригада исте дивизије у селу Цикоте, са истуреним деловима у засеоку Симићи истоименог села. Два батаљона 23. бригаде (1. и 2) налазила су се на истим положајима, 1800 до 2000 метара северно од Власенице, са обе стране друма Власеница - Шеховићи. Штаб 23. бригаде налазио се у селу Пустоше.

Време је било веома хладно. Снежни наноси били су високи скоро до једног метра. Потоци и речице били су замр-

187) Штаб Јужне оперативне групе дивизије НОВЈ (штаб 2. армије) својим је јединицама одредио конспиративне називе (36. НОР, IY, 31. док. 82), при чему је штаб 23. бригаде добио назив Д-3, а телефонска централа - »Ибар«, док су батаљонима додељени бројеви: 1. батаљон - 101, 2. батаљон - 102, 3. батаљон - 103, 4. батаљон - 104, Митраљеска чета - 105, и тако даље.

знути. На овим косама није било већих насеља, ни много кућа, јер су раније биле опљачкане и попаљене, тако да су борци држали положаје и ноћима под отвореним небом. У ретким кућама биле су смештене кухиње и мањи позадински делови.

Наположајима су борци ложили мање и пригушене ватре, али их то није могло загрејати, а ноћу су Немци из Власенице и са брда Орловача тукли ове ватре минобацачким и артиљеријским гранатама, од којих је неколико бораца било рањено.

Овога дана у штабу 23. бригаде вршена је процена непријатељских снага у Власеници, углавном на основу исказа појединих сељака, партизанских обавештајаца. Немци су по тим исказима били прилично уплашени и живели су у великој опрезности од напада јединица НОВЈ. У току борби немачки официри били су на положајима, а за митраљезима су обично били официри и подофицири, што је сасвим разумљиво, јер је реч и о јединицама »999«, а то сељаци нису знали.

Штаб бригаде био је такође обавештен и о великим немачким људским губицима и о рањавању једног капетана на положају Кик (био је то капетан фон Шулиц), али су Немци крили број својих жртава. У Власеници су се, судећи по три штаба, налазила три батаљона пешадије. Команде чета налазиле су се у крајњим кућама у Власеници, одакле су официри трчали на положаје, одмах по почетку сваке борбе. Један сељак обавестио је штаб бригаде и о три немачка топа: једном на путу за Зворник, другом према Шеховићу и трећом који је тукао ватром из самог центра варошице.

Немци су оскудевали у храни, која је допремана из рејона Сарајева, али ње није било довољно, па су официри и војници давали грађанима веш и дуван у замену за животне намирнице. Према подацима сељака који су изашли из Власенице, један је официр говорио како чекају да задња њихова бригада од Вишеграда приђе Сарајеву, па ће се и они повући, док су други говорили да очекују моторизацију и артиљерију и да крену према Зворнику.'

цала нова борбена искуства у нападу на насељено место, али је то искуство плаћала драгоценим људским животима. Борбени морал бораца и старешина растао је са сваком новом борбом. При нападу на немачке отпорне и добро утврђене тачке јуришале су читаве чете. Побољшано је много било и садејство међу батаљонима, а нарочито у нападу, али је оно развијано и при организованом повлачењу пред јачим непри-

¹⁸⁸) АОС, к. 1337, пер. бр. 5-1/4 и к. 1331, пер. бр. 15-1.

јатељским притиском. Слаба је још увек била процена непријатељских снага коју су вршили батаљонски штабови, јер нису располагали довољним обавештајним подацима. Прикупљени су добри и опширни подаци о саставу, бројном стању и намерама непријатељских јединица, али је то рађено са закашњењем. Нису се знали подаци о искуству непријатеља у извођењу фортификацијских радова за одбрану насељеног места. Била је то 963. тврђавска пешадијска бригада која је у овом послу имала огромно искуство са Крита и из Грчке.

Све фортификацијске радове пре и у току борби изводи-ли су сами борци личним пионирским алатом, кога никада није било довољно. Одбрамбени положаји утврђивани су личним пионирским алатом и алатом прикупљеним од мештана. Утврђивање је вршено и за време самих борби. На комуникацији Нова Касаба - Власеница и на комуникацији Власеница - Шеховићи бригадни делови су постављали минске препреке.

Осећала се велика оскудица у храни, а посебно у одећи и обући. Борци су снабдевани из бригадне коморе, а она се снабдевала са терена. С обзиром на то да су скоро сва ова села била раније попаљена од непријатеља и опљачкана, није се могло добити довољно хране, па је набављана у Србији и преко Дрине преношена до бригадних положаја.

Немачке трупе биле су у врло тешком положају и прилично деморалисане блокадом и сталним нападима јединица НОВЈ. Немце су у јуриш и напад гонили официри, који су са пиштољима ишли иза стрељачких стројева, што су борци МОГ-ах лепо видети са својих положаја.

Борбени морал бораца и старешина 23. бригаде био је на достојној висини. За време борби држали су се храбро, необично се залажући за потпуно и беспрекорно извршавање борбених задатака. По завршетку борби јединице су биле прилично исцрпљене јер су трпеле знатну оскудицу у храни, одећи и обући, али су и поред тога морал, дисциплина и борбени дух били на висини. Бригада је у потпуности извршавала задатак који јој је поставила дивизија и спречавала Немце да се лако и неконтролисано извлаче из наше земље и нанела им велике губитке у људству и материјалу.

НА СЕКТОРУ ДРИЊАЧЕ

У току 8. јануара непријатељ из Власенице појачао је извиђачку и борбену активност и поново је успео да овлада положајем Градина, к. 604, и с обзиром на пристизање нових немач-

ких појачања у Власеницу, већ за овај дан морало се рачунати са покушајем непријатеља да надире комуникацијом Власеница - Зворник - Дрињача.

После 16 часова 8. јануара примљено је ново дивизијско наређење, О. бр. 21 (писано 7. јануара, у 20 часова), о покрету ка новој просторији код Дрињаче. Двадесет трећа бригада добила је задатак да се пребаци на сектор Православна Каменица - Бевање, где ће се разместити на положајима као дивизијска резерва да би у случају потребе добила нови борбени задатак. Већ у 18.20 часова штаб 23. бригаде издао је борбену заповест о покрету.¹⁸⁹

Јединице бригаде кренуле су 9. јануара. Први батаљон кретао се правцем: Мршићи - Кусељ - Брановићи - Нећелиште - Церска - Лијешањ - Бевање и ту се разместио за одмор, стигавши око 19 часова. Други батаљон, бригадна противколска чета и штаб бригаде извршили су покрет правцем као и 1. батаљон и разместили се у селу Православна Каменица. Четврти батаљон се из рејона Нећелишта кретао истим правцем као 1. и 2. батаљон. Оставио је јача заштитника одељења у селу Церској, а затим се сместио у источном делу села Бевање. Трећи батаљон, који се дотле налазио на простору села Цапарде, под командом штаба 24. бригаде, извршио је покрет и сместио се у селу Лијешањ. Штаб 23. бригаде налазио се у Новом Селу, у засеку Шахман.

Бригада је на тим положајима остала 10, 11. и 12. јануара 1945. године. Време је прва два дана било облачно а онда се пролепшало. Није било борбених дејстава, па је бригада сређивала своје делове, чишћено је оружје, одржавана војна обука и политичка настава.

Док су јединице 25. и 45. дивизије водиле жестоке исцрпљујуће борбе са Немцима код Власенице, мање групе четника Драже Михаиловића, углавном из Мајевичког корпуса,¹⁹⁰ повремено су нападале на транспортне колоне и ометале снабдевање јединица НОВЈ на положајима, вршиле заседе на санитетске и борачке екипе које су преносиле рањенике, кидале везе и за рачун Немаца прикупљале обавештајне податке о распореду, кретању и намерама јединица НОВЈ.

На основу наређења штаба 14. корпуса,¹⁹¹ штаб 45. дивизије је 12. јануара 1945. године издао потчињеним јединицама

¹⁸⁹) АОС, К. 1337, рег. бр. 9-1/2.

¹⁹⁰> 36. НОР, IY, 30, док. 83; 36. НОР, IY, 32, док. 25. и 147.

¹⁹¹> 36. НОР, IY, 32, док. 51. Заповест штаба 14. корпуса НОВЈ, од 10. јануара 1945. године штабовима 25. и 45. дивизије за чишћење просторије између Власенице, Зворника и Папраће од четника.

наређење: »Због карактера терена на коме се четничке банде налазе и које се на том терену вешто крију, потребно је једним планским и вештим распоредом наших снага, претходно обухватити терен на коме се налазе ове зликовачке банде, а после растреситим и повезаним стројем исти детаљно прочистити у циљу потпуне ликвидације ових банди и темељито очистити цео терен«.

По дивизијском наређењу, јединице 23. бригаде имале су да поседну нову линију положаја: Горње и Доње Џевање, кота 456, Велика Њива (к. 437), к. 278, Бафин Камен (триг. 534), к. 574, к. 549, к. 406 са задатком »да од Новог Села преко Веље Главе до Папраће, поседне терен тако да ниједна, ни најмања четничка група, а ни појединац, не може тим правцем проћи, а да не буде ухваћен или уништен... «

По заповести штаба 23. бригаде,¹⁹²⁾ бригадни делови су извршили покрет из села у којима су били размештени и до 18 часова запосели нове борбене положаје: бригадна противколска чета на положају од села Шабићи од Велике Њиве, на источно према комуникацији; 2. батаљон је запосео положаје од Велике Њиве све до брда Бафин Камен, затварајући све правце и положаје према четницима. Први батаљон извршио је тога дана покрет из Новог Села до Самарица (засеока села Снагова) и запосео положаје од десног крила 2. батаљона, венцем преко Три гувна (к. 584) - Веље Главе - погореле куће у засеку Томићи (коса Томићи), тако да кроз ове густо поседнуте положаје није могао проћи ниједан човек.

Четврти батаљон, по пријему бригадне заповести, извршио је покрет правцем: Веоча - Каменица - Читлук и стигао на просторију заселака Божићи и Ашчерићи, запосео положаје од десног крила 1. батаљона, од косе Томићи, косом више извора потока Обарци и пут од коте до села Божићи. Трећи батаљон је извршио покрет правцем: Каменица - Читлук - Кацевац и стигао на просторију заселака Сушићи, Данојевићи, Илићи и запосео положаје од засека Божићи до комуникације и цркве у с. Папраћи, и ту се повезао са деловима 25. дивизије.

Штабови батаљона остварили су непосредну и чврсту везу са левим и десним суседима. По заповестима штабова батаљона, чете су са ових положаја слале јаче патроле за претрес претпростора у селу, јаруга и шума јужно од својих по-

¹⁹²⁾ АОС, к. 1337 рег. бр. 11-1/2, *Заповест штаба 23. бригаде*, О. бр. 38, од 12. јануара 1945. године, Положај: Јединицама Д-3.

ложаја са циљем хватања и уништавања мањих четничких група. Штаб бригаде налазио се у засеоку Планина села Снагова.

Тринаестог јануара издата је бригадна заповест којом је било предвиђено сакупљање јединица на одређеним им просторијама ради покрета за нови борбени задатак.¹⁹³⁾ У 6 часова 14. јануара на ову просторију стигле су јединице 24. бригаде, које су чистиле терен јужно од положаја 23. бригаде, па су се сви батаљони и приштапски делови 23. бригаде повукли у засеоке и села: Самарићи, Сабићи, Хајвази, Сахмановићи, Планина, Станковићи, Цапарде, Мемићи, Јајићи, Осмаџи.¹⁹⁴⁾

БОРБЕ ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА МАЈЕВИЦИ

После бекства Драже Михаиловића из Србије, који се крајем септембра 1944. године пребацио у источну Босну, четничке јединице остале су без подршке својих немачких господара и без праве оријентације у погледу даљих дејстава. Пошто су им Немци одбили предлог о повлачењу ка Јадрану, четничке јединице су 23. децембра 1944. године измери на просторију Сребреница - Власеница - Мајевица у намери да овладају Тузлом.¹⁹⁵⁾ На просторији Горажде - Фоча налазило се око 8.000 четника под командом мајора Драгослава Рачића. На простору Мајевице налазио се Мајевички четнички корпус мајора Стеве Дамјановића Леке,¹⁹⁶⁾ чију је главнину чинила група »Спречанских бригада«.¹⁹⁷⁾ Нереална је била и процена четничке врховне команде (ЧВК) о »ослобођењу Тузле«.¹⁹⁸⁾ Тада је извршено препотчињавање свих четничких јединица Немцима.¹⁹⁹⁾

дејстава четничких јединица против јединица НОВЈ, штаб 14.

¹⁹³⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 12-2/2, *Заповест штаба 23. бригаде*, О. бр. 50, ол 13. јануара 1945. године, Положај: Јединицама Д-3.

¹⁹⁴⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 13-1/4, Штаб 23. бригаде, Оп. бр. 10, 28. јануара 1945. године, Положај, Штабу 45. дивизије: Петнаестодневни операцијски извештај за рад бригаде од 14. до 28. јануара 1945. године.

¹⁹⁵⁾ Четници су намеравали да заузму Тузлу и да је уз помоћ немачких јединица задрже у својим рукама и у току зиме ради смештаја четничких јединица и четничке Врховне команде (ЧВК).

¹⁹⁶⁾ АОС, фонд ДМ, ЛВ, *Књига депеша ЧВК*, депеша Мајевичког четничког корпуса.

¹⁹⁷⁾ 36. НОР, IV, 32, док. 51.

¹⁹⁸⁾ 36. НОР, XIV, 4, док. 127, *Заповест штаба југословенске војске у отаџбини (ЈВУО)* од 26. децембра 1944. године потчињеним јединицама за напад на Тузлу.

¹⁹⁹⁾ 36. НОР, XIV, 4, док. 130.

корпуса наређује штабу 45. дивизије да са положаја код Вла-сенице повуче своје бригаде и да са њима очисти од четника простор између Осмака, Прибоја и Дрине. У заповести штаба корпуса дати су и исцрпни обавештајни подаци о четничким снагама на овој просторији: »Четнички корпус издајника Леке (Стево Дамјановић Леко - п.а) налази се на просторији: с. Тр-новица - с. Јасеница - с. Брђани - с. Ројчевић - с. Јусићи у јачини од око 1.000 четника. Наш је задатак да тој банди не дозволимо да се задржава на тој просторији ради узнемира-вања наших јединица и саобраћаја са Зворником, и да им се онемогући пребацивање у Србију преко реке Дрине«. ²⁰⁰⁾

дивизије: »Бригаду (23 - п.а) која се налази на просторији с Папраће - Веља Глава - к. 498 - к. 545 - к. 534 - Ново Село - к. 437, по завршеном задатку којег сада има, одмах прику-пити на просторији: Осмаци - с. Мемичи - с. Булатовци. За-тим са овом бригадом избити на линију: с. Сапна - Годуш - с. Растошница - Обршине - Прибој, са оријентацијом према истоку. Излазак и избијање на ову линију мора бити под оси-гурањем и заштитом ноћи... Бригада која врши чишћење са полазне линије: с. Сапна - Годуш - Растошница - Обршине - Прибој, вршиће ово чишћење све до линије Јасеница - Релићи - Васиљевићи - к. 522 Турска Трнова... « ²⁰¹⁾

штаб 23. бригаде издао је заповест у којој је изнето: »Наша бригада добила је задатак да разбије четничке банде на про-сторији села Прибоја и Растошнице, обухватајући их са севера преко Теочака и Бањице, завршно до Дрине и одатле чистећи терен креће се на југ у правцу Цапарда«. ²⁰²⁾

Штаб бригаде је и у овој заповести упозоравао штабове батаљона да су за извршење овог задатка најважнији елемен-ти: садејство, јак и енергичан удар на непријатеља, брзи ма-неварски ефекат и детаљан претрес целокупног терена.

ме за овај покрет и за успешно извођење задатка. Интендан-туре су обезбедиле јак топли оброк, а од резервне хране сва-ки је борац добио по цео хлеб. Чишћено је оружје и извршена попуна муницијом, с посебном пажњом на аутоматско оружје.

²⁰⁰⁾ 36. НОР, IY, 31, док. 61. О намери четника да се пребаце у Србију в. и 36. НОР, IY, 32, док. 15, објашњење број 17.

²⁰¹⁾ На карти 1:100.000 пише Трнова (Доња и Средња).

²⁰²⁾ АОС, к. 1337, рег. бр. 19-1/2, *Заповест штаба 23. бригаде*, бр. сл., од 15.ја-нуара 1945. године, Положај, Јединицама Д-3.

По један члан штаба остао је у штабовима батаљона ради организовања и надгледања припрема за покрет, а команданти и политички комесари батаљона у 7.30 часова 15. јануара били су у штабу бригаде, где су им командант и начелник штаба бригаде усмено саопштили задатке њихових батаљона. Пре покрета бригаде на овај борбени задатак, бригадна болница извршила је покрет са свим рањеницима и у Козлуку транспортовала тешке рањенике за дивизијску болницу.

Бригада је већ у пола ноћи кренула на извршење постављеног задатка. Најпре је кренуо 1. батаљон правцем: Брдо - Муслимански Јајићи - Просјек (триг. 708) - пл. Лелица - Столице - Оманића коса - с. Завршје - Мужење - Орловине село - поред гробља Петковићи (к. 511) и стигао у Горњи Прибој. Истим правцем, иза 1. батаљона, кретала се и бригадна противколска чета са задатком да садејствује 1. батаљону у нападу на четнике. Четврти батаљон кретао се истим правцем, с тим што је, стигавши у село Завршје, скренуо удесно преко с. Обршине, прешао комуникацију Прибој - Растошница и продужио правцем с. Брзава - с. Сњијежница - Теочак - Торите Крчине - Бањица.

Трећи батаљон кренуо је у 9. часова истим правцем до Теочака и Доњих Крчина. Други батаљон кренуо је нешто касније истим правцем и тек око 19 часова био у селу Завршју, одакле се, преко равни Завид и Романи оријентисао према Растошници. Око 23 часа батаљонски делови сукобили су се са четницима западно од села Растошнице. Борба се водила скоро три часа, али веома млака, без јаких борбених судара. Око 3 часа 16. јануара четници су се повукли преко Црног врха у правцу села Кисељака. Батаљон је остао на положајима Црни врх и Оштри врх. У Растошници се још увек налазила стотина четника.^{203>}

Бригада је кренула према новој просторији и тачно на време стигла на своја одредишта. Марш је био напоран и убрзан, ишло се по дубоком снегу и по »зубатом сунцу«, био је јак мраз, а са околних брда и коса припуцавали су поједини четници и мање групе на бригадне колоне и убрзо затим бежали са ових коса. На зачељима маршевских колона остављане су јаке заштитнице на неколико километара одстојања како би обезбеђивале колоне и оне су сукцесивно и повлачене у главнину. Кретало се у растреситом стрељачком строју, али се при том строго пазило да се тиме ни најмање не смањи

^{203>} АОС, к. 1337, рег. бр. 8-1/4.

ударна снага јединице, с тим што је сваки батаљон имао солидну резерву, у јачини од једне чете, која је била спремна за дејства - удар на непријатеља на одређеним тачкама.

Бригада се - према извештају начелника штаба бригаде, капетана Душана Павковића - 16. јануара у 10 часова прикупила на сектору Козлук, у коме су били: 4. и 1. батаљон (без једне чете, која се очекивала) и делови 3. батаљона. Свим овим јединицама командовао је начелник штаба. Није још увек била остварена веза са штабом бригаде и штабом 2. батаљона. Начелник штаба је констатовао да резултати ове акције нису били најбољи јер су се четници Мајевичког корпуса успели пробити од Кисељака према Прибоју.

Како су четничке снаге биле концентрисане југоисточно од планине Мајевике, на просторији Козлук - Пилица - Горње Крчине - Сњижежница - Растошница - Годуш - Сапне, батаљони 23. бригаде, 16. јануара, кренули су према Кисељаку и Козлуку са задатком чишћења терена од четничких група на које наиђу. Батаљони су на својим правцима збијали редове и стезали обруч око четника.

Први батаљон и бригадна противколска чета наишли су на велику групу четника на Равним Њивама (к. 539). Развила се борба која је трајала скоро један час. Четници су давали огорчени отпор, а затим су прешли у противнапад и успели су да раздвоје 1. батаљон на три колоне, тако да су две чете тек после два дана дошле у састав свог батаљона. Рањен је један борац а претпоставља се да је више четника теже и лакше рањено.

Други батаљон успешно је гонио четничке групе почев од Растошнице према југу, ка селу Кисељаку. У тим борбама батаљон је имао девет погинулих и девет несталих²⁰⁴, а непријатељ око 30 погинулих и рањених. Трећи батаљон кренуо је са своје просторије у два правца: две чете упућене су ка четничким положајима Равне Њиве (к. 539) и ту су се сукобиле са бројним непријатељем. Једна од ових двеју чета је залутала и у састав батаљона вратила се тек сутрадан. Остали делови 3. батаљона кретали су се правцем преко Теочака, на Доње Крчине - Бањица - Горња Пилица - Дуга Њива (триг. 480), затим прешли Локањску речицу, где су се повезали са деловима 4. батаљона и напали на око 300 четника на месту Градац (триг. 425). Убијено је 13 четника, а остали су растерани.²⁰⁵

204) у борбама на сектору Растошнице и Козлука погинуло је 8 бораца и командир вода Александар Димитријевић.

205) у тој борби погинуло је 5 бораца.

Делови 4. батаљона оријентисали су се према селима Ројчевић и Градац и Горња Трнова и растерали четнике, убивши десеторицу. По извршеном задатку батаљони су остали на достигнутим положајима и чекали даља наређења штаба 23. бригаде.

Већ у 7.30 часова 17. јануара бригадни делови наставили су покрет ради даљег чишћења терена од непријатељских банди. Први и 4. батаљон и бригодна противколска чета стигли су у Козлук, док је 2. батаљон остао у селу Јасеници и сређивао чете. Прикупљано је људство нестало у последњем покрету и борбама. Овога дана непријатељ је извео неколико противнапада, далеко јачим снагама и успео је да потисне делове 2. батаљона, који су се повукли у Козлук.

Пошто су четници угрозили Козлук, у коме се налазила главнина 23. бригаде, штаб бригаде издаје усмено наређење за сузбијање непријатеља, па је 4. батаљон кренуо друмом према Јањи, према Трновици, ту је скренуо улево и очистио од непријатеља Трновицу, трновичко гробље и збацио четнике са положаја Градац, и до 22 часа овладао свим овим положајима, без сопствених губитака. Први батаљон, са којим се кретао и командант бригаде мајор Божидар Борђевић, не наишавши на четнике, без борбе је овладао положајима: Православни Скочић, Муслимански Скочић, Костур (триг. 384) и Пећине (триг. 540). Бригодна противколска чета држала је положаје северно од Козлука. Налетели су мањи непријатељски делови, који су били разбијени и натерани у бекство. Чета није имала губитака, а непријатељ је имао пет рањених. Други и 3. батаљон налазили су се у Козлуку и сређивали своје јединице. Штаб бригаде био је такође у Козлуку.

Јединице 23. и 24. бригаде 45. дивизије нису успеле извршити постављени им задатак ликвидације, односно растеривање четничких јединица, тако да су се оне и 17. јануара налазиле у селима Трновица, Кисељак, Равне Њиве и Пећине, из којих су у току ноћи збациле јединице НОВЈ. Узроци ових неуспеха били су, пре свега, међусобна неповезаност штабова бригада и дејстава њихових батаљона, извесна војничка збуњеност и неодлучност, изазвана често и изненадним четничким противнападима и вештим избегавањима фронталног, директног судара са јединицама НОВЈ, за што је штаб 45. дивизије окривио пре свих војне и политичке руководиоце у овим бригадама и њиховим батаљонима.

Дивизија је поново добила задатак да безусловно ликвидира четничке јединице на наведеној просторији, па је штаб

45. дивизије, 17. јануара, издао нову заповест, О. бр. 14, потчињеним јединицама да простор између Зворника и Годуша очисте од четника, при чему је штабу 23. бригаде наредио: »По пријему ове заповести одмах ће извршити што пре потребне припреме за напад и са линије на којој се сада налази са сва четири своја батаљона широким и растреситим стрељачким стројевима са придодатим пратећим оруђима извршиће напад на непријатеља и чистећи пред собом терен кретати се на правцу наступања батаљона Д-2, обухватајући својим десним крилом с. Скочић - Трновица - Градац - к. 425 - Релићи - Протићи - Васиљевићи. Батаљони Д-3 морају по сваку цену одржавати међусобну везу и у току извршавања задатака испољити пуно садејство једни другима«.²⁰⁶⁾

и на коси више Горње Трновице, напао је на 4. батаљон, крећући се од косе Градац, са коте 440. После краће борбе и одбијања четничког напада, батаљон је прешао у силовити противнапад и уз неколико узастопних јуриша разбио ове четничке јединице.

Остале јединице остале су на својим положајима. Парена је одећа, људи су се шишали и прали, и успостављена је редовна исхрана. Време је било веома хладно.

НА КРАЈУ БОРБИ ЗА ВЛАСЕНИЦУ И НА МАЈЕВИЦИ

Осамнаестог јануара 1945. године у састав своје дивизије вратила се и 20. бригада, тако да је од овога дана цела дивизија предузела заједничку акцију за ликвидацију непријатеља - четничких снага на овом сектору. Непријатељ је у овом делу акције био углавном разбијен на свим истуреним и осигуравajuћим положајима и натеран је да се групише на положајима Кисељак - Костур - Пећина - Јасеница.

Двадесет трећа бригада остала је на истим положајима 19. и 20. јануара 1945. године. Јединице су продужиле рад на свом прикупљању и сређивању. Није било борбених контаката са непријатељем. Време је било хладно и облачно. Храна је била добра. Људство се одмарало и сређивало. Чланови штаба бригаде обилазили су батаљоне и на састанцима штабова батаљона и команди чета критички анализирали протекле борбене акције јединица и извлачили одговарајућа искуства за будућу борбену активност.²⁰⁷⁾

206) 36. НОР, IV, 32, док. 90.

207) АОС, к. 1337, рег. бр. 9-1/4, *Извештај штаба 23. бригаде*, од 19. јануара 1945. године, у 11.30 часова, штабу 45. дивизије.

Резултатима борби које је 23. бригада водила на сектору Власеница - Дрињача - Мајевица нису били задовољни ни руководиоци бригаде. Укупно је из борбеног строја непријатеља избачено око 250 војника и старешина (191 Немац и 59 четника), од којих 137 погинулих (90 немаца и 47 четника), рањених 100 (Немци) и 12 несталих четника. Велики су били и сопствени губици. Укупно је из борбеног строја бригаде избачено 213 бораца и руководилаца: 35 је погинуло, 103 рањена и 75 несталих, од којих се током јануара у бригаду вратило двадесетак. У борбама, углавном против четника на Мајевици, бригада је изгубила и 67 комада оружја: један »шарац«, четири руска пушкомитраљеза, 52 пушке и 10 стројница (руских).

Двадесетог јануара 1945. године у штабу 23. бригаде вршена је анализа протеклих борби и извлечена из њих искуства. Констатовано је да су се акције одвијале у снежном времену и под веома напорним физичким условима. Четници нису смели да прихвате отворену борбу. Припуцавали су и бежали. У селима, у која су наишли, батаљонски и четни политички комесари одржавали су политичке зборове са народом и разбијали страх код људи који су унели месни четници. Четници су говорили како су ови припадници партизанских јединица, који долазе из Србије злочиначки и осветнички настројени, да ће палити куће и убијати људе. Овако интензивни и добро организовани политички рад и примерно понашање бораца имали су политички утицај на мештани, па су многи мештани, четници, по наговору својих породица долазили кућама и предавали се штабу бригаде и штабовима батаљона.

Четници су успевали - како пише Радомир Богдановић - да заробе покојег нашег борца од оних који су заостајали и иза колоне свраћали у куће и у шуму, или су били ошамућени од мрза, снага и од болести. Такве су четници обично свлачили до гола и пуштали их да иду куда желе. У овим крајевима - по наређењу штаба бригаде - спаљено је и неколико кућа четничких команданата.

Прилично је суморна и строга, али с обзиром на време у коме је писана реална, оцена штаба бригаде о моралном, борбеном и политичком стању у батаљонима за време борбених дејстава од 15. до 19. јануара, дата у извештају штабу 45. дивизије, 30. јануара 1945. године: »Неуспелим нападом на четничке банде у околини Мајевице, а боље рећи претрпљеним поразом, стање у нашим јединицама нагло је се изменило, тако да после акције која је извођена 16. и 17. ов. мес. готово се није могло рачунати на њену способност за извршење ма

каквога задатка. Поред заморености јединице у времену извршавања тога задатка много је допринело и њеном моралном срозавању, слабо и готово никакво залагање другова руководица у старању и бризи о борцима, нерационалном искоришћавању људства и беспотребном несигурном вођењу и замарању људи на положају. Томе додајући претрпели неуспех, а слаб политички ниво бораца, дошло је до прилично јаког деморалисаног стања, како код бораца, тако и код нижих руководица. О држању руководица штабова батаљона раније смо Вас обавестили... «²¹⁸)

Бригада је и током целог јануара 1945. године била стално у покрету и борбама и имала је осетне губитке у кадру. И штабови батаљона су били знатно окрњени. У штабу 3. батаљона остао је само помоћник комесара, док су командант и политички комесар били у болници, а није било заменика команданта, у штабу 2. батаљона били су само заменик команданта и помоћник политичког комесара, као и у штабу 1. батаљона. Само је штаб 4. батаљона био потпун. То је у последњим борбама и акцијама условило значајне војне и политичке пропусте и грешке, који су имали негативни утицај на борбени морал јединица. Људство је било изнурено. Велики је био број бораца са промрзлим ногама, скоро сваки дан је из борбеног строја испадала и по цела десетина, а неки су то користили и да би дезертирали, па је штаб 23. бригаде захтевао од штаба 45. дивизије бар неки дан одмора »... јер нису у могућности извршити ни озбиљнији покрет, а немоли ући у озбиљну борбу... «

Док су батаљони борабили у овим селима, у предаху између две борбе и два марша, одржавани су редовни војнички и политички часови са борцима. Највише се говорило о братству и јединству и о заједничком учешћу свих народа Југославије у борби против немачких окупатора. Развијена је веома жива партијско-политичка активност на терену којим су дуго владали четници и заводили овај народ својом лажном и злочиначком пропагандом.

Штаб 14. корпуса НОВЈ, 15. јануара 1945. године је писао штабовима потчињених јединица: »Нарастом и развојем наше војске, ослобођењем и темељним чишћењем територије, фронталним наступањем и постављањем према непријатељу, наоружањем модерним ратним средствима, планским давањем пра-

²¹⁸> АОС, к. 1331, рег. бр. 54-2, *Извештај штаба 23. бригаде*, О. бр. 76, од 30. јануара 1945. године Штабу Д-1; АОС к. 1337, рег. бр. 14-1/4.

ваца и сектора појединим јединицама и обједињавањем командовања над више садејствујућих јединица и група, а додиром и ослоном на снаге савезничких војска, указала се је битна потреба за променом наше раније - партизанске тактике ратовања, на једну нову и савременију тактику».²⁰⁹⁾

Најпре су штабови бригада и штабови батаљона проучавали наређење штаба 14. корпуса од 15. јануара 1945. године за извођење фортификацијских радова у борби и организацији службе везе, а онда су по четама одржавани војни часови за борце на исту тему. Затим је у штабовима батаљона проучавана директива штаба 2. армије од 16. јануара 1945. године под насловом »Примедбе Штаба 2. армије на рад штабова потчињених јединица у извршавању борбених задатака«, заснована углавном на искуствима из борби на Дрини, код Власенице и на Мајевици.²¹⁾

Јануара месеца 1945. године, на основу наређења претпостављених, у бригади се пришло формирању нових, у основи специјалних јединица и јединица родова и служби. Најпре је била формирана »штабна чета« при штабу бригаде, јачине 90 бораца, подељених у три вода: 1. вод (за обезбеђење штаба и његових делова), 2. вод (контрола и осигурање комуникација, мостова, прилаза, раскрсница и саобраћаја на истима), који је штаб бригаде стављао на располагање поверенику Озне (Одељење за заштиту народа), који је воду у споразуму са штабом бригаде давао задатке, и 3. вод, назван и »трофејни«.²¹⁾

Средином јануара 1945. године, из минерских водова батаљона (у свакој противколској чети батаљона био је минерски вод) одабрано је по пет најхрабријих и најотреситијих бораца и они су упућени по минерски курс при штабу Инжињеријске бригаде 14. корпуса.²¹²⁾

Ово време искоришћено је и за спровођење наређења Главног штаба Србије о привременој формацији НОВ и ПО Србије,²¹³⁾ која је предвиђала да свака бригада у свом саставу има: штаб бригаде, четири пешадијска батаљона, противколску чету и вод за везу (у јануару: штабна чета и аутоматичарска чета). Батаљон има у свом саставу: штаб батаљона, три стрељачке чете, чету пратећих оруђа, бојну комору (у јануару: аутоматичарски и штабни вод).

²⁰⁹⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 68.

²¹⁰⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 77.

²¹¹⁾ » 36. НОР, IY, 32, док. 80.

²¹²⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 82.

²¹³⁾ АОС, к. 182, рег. бр. 1-3;

²¹⁴⁾ 36. НОР, IY, 32, док. 17.